

Основним напрямом подальших досліджень проблеми розвитку жіночої освіти на Херсонщині може стати вивчення питань виникнення, історії розвитку та особливостей організації навчально-виховного процесу в інших навчальних закладах, зокрема в закладах Міністерства народної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білай Л. Самовідданість // Наддніпрянська правда. – 1995. – 19 січня. – С.2.
2. Голобородько О. Три сестри // Джерела. – 1994. – № 19 – 20. – Липень. – С. 12–13.
3. Горностаев Е. Дом Марченко // Площадь Свободы. – 1999. – 11 ноября. – С.13.
4. Горностаев Е. На пути к украинской национальной гимназии // Площадь Свободы. – 1999. – 13 мая. – С.13.
5. Жінки України: Бібліографічний енциклопедичний словник/Укладач: Л.Г. Андрієнко та ін.; редколегія: М.А. Орлик (голов. ред.) та ін. – К.: Фенікс, 2001. – 560 с.
6. Коротецький А. Літопис Херсона // Джерела. – 2001. – 10 березня. – С.8.
7. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

УДК 37. 01

І.В. Стражнікова

ІВАННА ПЕТРІВ: СПОМИНИ ПРО ОСИПА МАКОВЕЯ

Осип Маковей (1867–1925) – знаний в Україні і за її межами письменник, критик, публіцист. Високу оцінку його літературній діяльності дав свого часу Іван Франко, які плідно співпрацювали, зокрема, при виданні “Літературно-наукового вісника”. Про значення Осипа Маковея в історії української культури написано вже чимало, але його педагогічна праця, як правило, залишається ще й досі недостатньо вивченою. Так, наприклад, в Українському Радянському Енциклопедичному словнику відзначається: “Маковей Осип Степанович – український письменник, критик, публіцист і громадський діяч” [4]. Як бачимо, в офіційному виданні зовсім не згадується діяльність О. Маковея як педагога. Навіть у сучасних українських педагогічних словниках (за редакцією Семена Гончаренка, а також Миколи Ярмаченка), які вийшли вже в незалежній Україні, серед відомих українських педагогів взагалі не згадується ім’я Осипа Маковея. Це є свідченням недостатньої оцінки його педагогічної діяльності, що впливає з неповної, на наш погляд, вивченості цього напрямку його діяльності.

Лише в останні роки з’явилася низка публікацій, які є розвідками його педагогічної діяльності. Серед них слід виокремити дослідження Н. Побірченко “Педагогічна діяльність Осипа Маковея (до 130-річчя від дня народження)” [7], М. Мединської-Ковальчук “Директор учительської семінарії” [5].

Дослідники творчої спадщини О. Маковея відзначають, що як письменник він багато уваги приділяв висвітленню проблем громадянського, національного виховання українських юнаків і дівчат, багато його героїв є галицька гімназійна молодь 80 – початку 90-х років XIX ст. У творчому доробку письменника значне місце займають художні твори не тільки про дітей, але й для дітей. Всі вони спрямовані на перегляд змісту і форм трудового виховання, перебудови сімейного виховання на засадах національної етнопедагогіки. Особливе місце в педагогічному доробку Осипа Маковея займає українська родина. За його глибоким переконанням вона є “найвищою вихователькою дітей”. Найкращим засобом плекання високої духовності, національного духу, патріотизму є тепло домашнього вогнища, доброзичливі стосунки між батьками та дітьми, братами та сестрами. Чи не перегукуються ці твердження письменника, педагога з сучасною теорією і практикою родинного виховання.

У своїх художніх творах Осип Маковей постійно звертався до проблем виховання підростаючого покоління. Велику увагу він приділяв зображенню українських інтелігентів – просвітителів, для яких найвище покликання – служіння рідному народові, відстоювання

ними права народу на рідну школу. Не можна не згадати його художні твори з шкільного життя, а також публіцистичні виступи, присвячені питанням розвитку народної школи, благородним завданням вчителів у піднесенні свідомості мас. У статті “60 років політики (лист до товариша вчителя на Буковині)” О.Маковей писав, що в завдання вчителів входить не тільки навчати дітей у школі, але й боротися “за економічне визволення нашого народу з— під ярма всяких п’явок, лихварів, дери шкур, ширяння свідомості між народом, витворення корисних обставин для розвою науки, штуки, літератури” [2].

З автобіографії О. Маковея ми дізнаємося, що займатися педагогічною діяльністю він став уже будучи відомим громадським діячем, письменником. З 1899 р. Осип Маковей починає працювати вчителем української мови та літератури в Чернівецькій учительській семінарії. В “Автобіографії” він писав: “І взявся я до учительської праці щиро і радо та багато причинився до піднесення рівня науки української мови у сій школі” [3: 238].

Продовжив педагогічну діяльність Маковей учителем української мови та літератури у Львівській жіночій учительській семінарії (1910 р.), працював директором учительської семінарії в м. Заліщиках (1913 р.) і на курсах українознавства для вчителів у Кам’янець—Подільському тощо. За спогадами сучасників, основою педагогічної концепції Осипа Маковея було глибоке переконання, що освіта повинна базуватися на національній основі, що народ мусить розмовляти своєю рідною мовою, інакше, зароджується почуття своєї меншовартості, неповторності. Саме тому він гостро виступав проти заборони вивчення української мови в школах. Осипа Маковея непокоїло, що в школах не вивчають правдивої історії свого народу. Тому він великого значення надавав ознайомленню дітей з українським фольклором, в якому відбиті історія народу, його духовні скарби.

Працюючи вчителем української мови та літератури, педагог прагнув прищеплювати своїм вихованцям любов до рідної літератури, сформувані почуття національної гордості, часто розповідав на лекціях про творчість Т. Шевченка, І. Франка, цитував напам’ять їхні твори. Осип Маковей був справжнім патріотом, і засіяні ним зерна дали добрі сходи — більшість його вихованців стали справжніми народними вчителями, будителями демократичної думки серед шкільної молоді Галичини. Так, учитель-методист з Тернопільської області — Мирослава Мединська-Ковальчук, передаючи розповіді своїх батьків, згадує, що “...О. Маковей не просто викладав курс української літератури, насамперед був дбайливим вихователем. На кожній лекції прищеплював семінаристам почуття національної гордості, водночас з повагою ставився до представників інших націй” [5].

Проте в жодній публікації про педагогічну діяльність О. Маковея не згадується “Спомин про Осипа Маковея”, написаний Іванною Петрів, яка була колись його ученицею.

Іванна Петрів (1892–1971) — видатна українська вчителька, активний діяч просвітницького руху в Галичині. Ще перед першою світовою війною вона почала працювати в школах м. Львова. У 1944 році виїхала на еміграцію спочатку в Німеччину, потім у Бельгію і, накінець, у Канаду (детальніше про неї див. [1]).

Знаходячись в еміграції в Канаді і згадуючи етапи свого власного п’ятдесятирічного педагогічного досвіду, І. Петрів з глибокою повагою згадує своїх вчителів та наставників, а серед них — Осипа Маковея, якого вона назавжди запам’ятала як блискучого викладача української мови у Львівській жіночій учительській семінарії, де вона вчилася..

Метою даної статті є введення в науковий обіг невідомих в Україні спогадів Іванни Петрів, які дозволяють розширити знання про педагогічну діяльність Осипа Маковея, більш глибоко розкрити його педагогічну майстерність та громадянську позицію.

Іванна Петрів емоційно розповідає, з якою надією українські дівчата, що вчилися в Львівській учительській семінарії, чекали нового викладача, сподіваючись знайти в його особі не тільки справжнього фахівця, але й вихователя, наставника.

”Нарешті настав той день, коли ми дістали нового постійного викладача української мови професора Осипа Маковея. Про нього ми чули ще в школі ім. Шевченка від Конст. Малицької, читали його твори. Коли нам представили нового професора, на звук його

прізвища ми, українки, так зраділи, що відрухово наплескали в долоні, а що я перша почала плескати, професор Маковей добре собі мене затамив і зараз після лекції почав зо мною розмову, яка не тривала довго, бо мене поклики до канцелярії, де я від своєї господині кляси дістала науку доброї поведінки, яку вона продовжила ще на лекції польської мови.

Професор Осип Маковей здобув собі авторитет між усіма кандидатками своєю поставою, зрівноваженим тоном, блискучою методою навчання та глибоким знанням предмета. Він знав теж не менше польську та німецьку мови й літератури і з ним числилися викладачі цих предметів.

Маючи за собою такий авторитет, ми станули сильно на своїх позиціях. Тепер ми прямо домагалися у викладачів викладів в українській мові. Мені загрозили виключенням з семінарії, а проф. Маковесві наказали нас успокоїти і переконати, що наші домагання безпідставні. Проф. Маковей покликав нас кілька довірених і сказав, щоб ми не уступали, а далі домагалися своїх прав, що нас викинути за це не сміють” [6].

Осип Маковей будував свої відносини з ученицями на принципах гуманізму та вимогливості, на законодавчих документах про освіту. Саме він консультував учениць про законність їх виключення з семінарії, з приводу вимог про українську мову, про дозвіл двічі на тиждень перед і після навчання української молитви.

Добиваючись позитивних результатів у непримиренній боротьбі з ученицями-поляками, коли вони почали “ображувати львівськими “патріотичними” епітетами”, коли вмішався директор, їх тягали до канцелярії, коли вони вислуховували не одну “моральну науку” від своєї господині класу (класний керівник – *I.C.*), це допомагало їм мовчати, бути неуступчивими. Одне лиш слово промовлене проф. Маковесем в переході коридору “тримайтеся”.

Результатом цієї боротьби став дозвіл на проведення в середу і суботу перед і після уроків української молитви. І “хоча душа рвалася з утіхи і хотілося кричати з радості перемоги, ми приймали це спокійно. Ми знайшли хвилинку, як ніхто не бачив, і подякували проф. Маковесві за його дискретну піддержку”, – зазначала *I.Петрів*.

Про дипломатичність *О.Маковея* у складних відносинах навчального закладу, при перевірці впевненості в правоті своєї справи, він виступав за безконфліктність різних проблем, в основному шляхом компромісу.

Так, після розпорядження про дозвіл два дні в тиждень проводити українську молитву, проф. *О.Маковей* порадив щоб дівчата подякували директорові за його справедливе рішення. Аналогічно він повів себе під час підготовки української імпрези до 50-річчя з дня смерті українського поета Тараса Шевченка (1911р.). Він виступив під час її організації порадником учениць, запропонувавши дівчатам скласти план свята, програму концерту і піти з ним до директора. А сам постарався в той час бути в канцелярії директора. Після того як директору було все представлено, вмішався проф. Маковей і похвалив учениць за таку гарну ініціативу. В такій ситуації директор не відмовив ученицям, тільки додав щоб це не впливало на результати навчання та дисципліну.

Під час підготовки до свята він вчив їх “деклямації”, надав матеріали для реферату допомагав в оформленні. Він сам “роздобув” з Т-ва “Просвіта” портрет *Т.Г.Шевченка*, вишиті рушники та лаврові вінки. Тільки не мав впливу на хор, “бо вчителька співу його не любила і мабуть тим самим відплачувався їй Маковей”. Тому єдина позиція, з якої дівчата не звернулися до професора, це була “війна з учителькою співу”, яка була польською шовіністкою, дарма, що з німецьким прізвищем. Учениці підшукували ноти, а вчителька змінила слово: Україна на Галичину, і в пісні “Думи мої” вийшло “В Галичину ідіть, діти”. Учениці не погоджувались з думкою вчительки і змовилися з дівчатами-полячками, які теж її не любили за “невмілий педагогічний підхід, за її строге і дуже часто несправедливе поступування”, що на концерті будуть співати “в Україну”, а не “в Галичину”. Але до професора зі своїми міркуваннями вже не йшли.

Про тверду громадянську позицію *О.Маковея*, його толерантність, безконфліктність, стриманість говорить випадок, який стався під час генеральної репетиції. На неї прийшли:

директор семінарії, О.Маковей і господиня класу. Коли Маковей почув змінені Шевченкові слова, а замість гімну – пісню “Мир вам, браття”, “почервонів, затиснув п’ястуки й вийшов із залі”. І тільки на другий день він сварив учениць. Але вони його заспокоїли і сказали, що на концерті буде інакше, однак він не вірив і кричав, що “це профанація Шевченка”.

Під час концерту він дуже переживав, так, що “всі нерви в нього грали, але не показував це, що є свідченням його стриманості”. Учениці зробили так, як обіцяли вчителю. Після чого “Маковей легко усміхнувся, але нашій учительці співу випала батута (палиця для диригування – *I. C.*) з рук”. А коли хор заспівав “Ще не вмерла Україна”, Маковей встав, за ним усі гості в залі, а вчителька співу відійшла за куліси. Така поведінка проф. Маковея свідчить про його громадянську сміливість, тверду життєву позицію, любов до українського народу.

Взагалі О.Маковей володів високим рівнем педагогічної майстерності, яка виявлялася у володінні блискучою методою навчання та глибокими знаннями української мови та літератури, польської та німецької мовами та літературами, у вимогливості поєднаної зі стриманістю, в толерантності, в повазі і любові до учнів, в педагогічному такті.

І.Петрів у спогадах згадує: “Ще до сьогодні пригадую собі його вміль і прямо мистецький підхід до молоді. Він ніколи не ганьбив, ніколи не дозволив своїм нервам виходити з свого зрівноваженого стану з причини недотягнень або вибриків молоді. Він умів своїм лагідним і поважним батьківським упімненням привернути молодь до належної дисципліни. Він був насправду приятелем молоді і вродженим педагогом. Його легка іронія об’являлася тільки в його усміху, і це вистачало, щоб дати нам, дорослим уже дівчатам, зрозуміти і належно оцінити нашу невідповідну поведінку і клонити голови перед його педагогічним тактом. Мабуть, так само він поступав і серед учительського збору, бо згодом не видно було вже того наявного легковажного трактування професора-українця з боку поляків, яке ми завважували раніше і яке нас дуже боліло.

Маковей учив нас студіювати. Він піддавав якусь проблему, якусь тему, якийсь період літератури і заставляв нас вишукувати до цього джерела й матеріали, та кожній з нас давав до опрацювання якусь частину, ніби це для нього, бо йому це потрібне. Він працював не раз разом із нами після шкільної науки, цікавився разом із нами джерелами й матеріалами, які ми здобували у львівських бібліотеках.

Пам’ятаю як сьогодні це матове обличчя, високе чоло і прижмурені з поза окуляри очі, які так серйозно і діловито заставляли нас до праці. Найбільше цікавили нас його твори, твори живого письменника, якого ми мали перед собою. Ми розпитували його про джерела, з яких він користав, про час і спосіб писання, хоч він не радо говорив про себе” [6].

Отже, як свідчать спомини Іванни Петрів, важливими рисами О. Маковея як педагога були: педагогічна майстерність, яка знаходила вираз у ґрунтовному знанні предмета, методичній підготовленості, у високому рівні психолого-педагогічних умінь і навичок; педагогічний такт, сформованість таких моральних рис, як впевненість, толерантність, вимогливість, лагідність, вміння прийти на допомогу тому, хто її потребує, сором’язливість, рішучість, вміння педагогічно доцільно розв’язувати конфліктну ситуацію, стриманість, чітка громадянська позиція, любов до рідної української мови.

Він був справжнім педагогом, Педагогом з великої літери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Завгородня Т. К Іванна Петрів і її внесок у розвиток дидактичних ідей Галичини // Шлях освіти. – 2000 – № 3 – С. 48–51.
2. Маковей О. 60 років політики (Лист до товариша вчителя на Буковині) // Буковина. – 1909.– 4 травня.
3. Маковей О. Автобіографія // Літературно-науковий вісник. – 1925. – LXXXVIII. – Кн. XI. – С. 230–240.
4. Маковей Осип Степанович // Украинский Советский Энциклопедический словарь. В 3 томах. Т.2. – К., 1988.– С. 319–320.

5. Мединська-Ковальчук М. Директор учительської семінарії // Літературна Україна. – 2002.– 5 вересня. – С.7.
6. Петрів І. Спомини про Осипа Маковея // Новий шлях (Вінніпег). – 1957. – 28 жовтня. – С.2.
7. Побірченко Н. Педагогічна діяльність Осипа Маковея (До 130-річчя від дня народження) // Шлях освіти. – 1997.– №2.– С.44–47.

УДК 37. 013

О.С. Федорчук, Ю.О. Дорошенко

НАВЧАННЯ УПРАВЛІНЦІВ-ОСВІТЯН ВИКОРИСТАННЮ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ

Інформатизація у всіх її проявах нині стає визначальною ознакою усіх сфер практичної діяльності людини. Зазначене повною мірою стосується сфери управління закладами освіти – як сфери професійної діяльності менеджерів навчальних закладів – та власне освіти – як соціальної інституції навчання, виховання й всебічної підготовки нового покоління до плідної життєдіяльності. Тому актуальним питанням підготовки управлінських кадрів загальної середньої освіти є навчання менеджерів освіти використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для успішного розв'язання різноманітних завдань їхньої повсякденної діяльності. Зазначене вимагає організації відповідного навчання (перепідготовки) функціонерів освіти, створення необхідного навчально-методичного забезпечення, орієнтованого на застосування сучасних комп'ютерних технологій та універсальних й спеціалізованих інструментальних програмних засобів, а також розробки й практичної апробації новаційних педагогічних технологій.

Висвітленню сутності інформатизації управління закладами освіти та різноманітних аспектів застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і інформаційних ресурсів для потреб управління присвячено значну кількість публікацій, зокрема [3–5; 7; 12]. Разом з тим, у науково-педагогічній літературі організація навчального процесу з означеного напрямку знайшла набагато менше відображення. Загалом процес навчання менеджерів освіти застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій має включати три взаємопов'язаних напрямки:

- вивчення фундаментальних основ інформатики, формування інформаційної культури спеціаліста та його інформатичної компетентності як сукупності певних умінь і навичок свідомого застосування комп'ютера під час вирішення власних фахових завдань;
- удосконалення та закріплення навичок кваліфікованого користувача інструментальних програмних засобів загального та спеціального призначення;
- вузьконаправлене, спеціалізоване використання ІКТ для розв'язання конкретних задач професійної діяльності.

Останній напрям передбачає навчання використанню інформаційно-пошукових систем (ІПС) різноманітного призначення з використанням віддалених та/або власних банків і баз даних за умови мережевого чи автономного їх функціонування.

Пропоновані авторами підходи щодо розв'язання означеної проблеми знайшли певне практичне втілення й експериментально апробовані у складі професійно-орієнтованого практикуму, який проводиться для студентів другого курсу юридичного факультету Київської державної академії водного транспорту під час літньої навчальної практики [3: 6]. Зазначені підходи, методичне забезпечення та педагогічні технології можуть бути адаптовані до умов і завдань навчання менеджерів освіти й реалізовані у будь-якому ВНЗ відповідного профілю. Метою такого практикуму є навчити спеціалістів свідомого цілеспрямованого застосування ІПС загального призначення для пошуку необхідної інформації у ресурсах мережі Інтернет, спеціалізованих ІПС, зокрема, юридичних, для нормативно-правового обґрунтування та вироблення управлінських рішень, а також технології створення